

PREKMURSKA PRIREDBA MOLIÈROVE KOMEDIJE *LE MÉDECIN MALGRÉ LUI*

Franci Just

Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota, Murska Sobota
franci.just@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.36.225-234

Prispevek predstavlja prekmursko priredbo Molièrove komedije *Le Médecin malgré lui*, ki je nastala v prvi polovici tridesetih let 20. stoletja v pensilvanskem mestu Bethlehem v ZDA za potrebe ljudskega odra tamkaj živečih prekmurskih izseljencev. Po uvodnem fizičnem opisu tipkopisa in predstavitvi njegove geneze prispevek pojasnjuje, kako so na priredbo vplivali: a) recepcijske zmožnosti in okus gledališke publike, b) njen žanrskotematski horizont pričakovanja in c) moralna stališča prireditelja.

slovenska dramatika, slovenska izseljenska književnost, prekmurska književnost, Molière v prekmurščini, priredba komedije *Le Médecin malgré lui*

The article presents an adaptation of Molière's comedy *Le Médecin malgré lui* in the Prekmurje language, created in the early 1930s in Bethlehem, Pennsylvania, USA for the needs of the local people's theatre group of Prekmurje emigrants. After the preliminary physical description of the typescript and presentation of its genesis, the article explains how the adaptation was influenced by: a) the reception capacity and taste of the theatre audience, b) the genre and thematic horizon of expectation and c) the moral views of the adapter.

Slovene drama, Slovene emigrant literature, literature in the Prekmurje language, Molière in the Prekmurje language, adaptation of the comedy *Le Médecin malgré lui*

1 *Prisiljeni doktor* – tipkopis in nekaj drobcev iz njegove geneze

1.1

Rokopisni oddelek Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota hrani pod oznako Ro 205 izvod ciklostilno razmnoženega tipkopisa z naslovom *Prisiljeni doktor*. Celotni tipkopis obsega 16 listov širine 21,8 in višine 27,8 cm. Podatki na začetnem nepaginiranem listu kažejo, da gre za prestavitev Molièrove komedije *Le Médecin malgré lui* v prekmurski jezik:

MOLIERE-OV
PRISZILJENI DOKTOR
(Le Medecin Malgre Lui)

Komedia vu trij (3) Talaj.

Persoune

[Sledi navedba dramskih oseb.]

Bethlehemski slovenski dramaticsen club »Ivan Basa«

Pijsano je Septembra 9toga

Bethlehem, Pa.

Začetnemu listu sledi 15 paginiranih in gosto tipkanih listov besedila komedije (povprečno 54 vrstic na list), vseh 16 listov pa je s štirimi sponkami vpetih med dva debelejša enoplastna kartona, ki sta z notranje strani potiskana s političnimi oglasi.¹ Na sprednjem ovitku je z roko in tiskanimi črkami zapisano »Prisziljeni Doktor«, nekoliko nižje pa še »Bethlehemski Slovenski Dramatičen Club«.

1.2

Besedilo je evidentirano v *Bibliografiji prekmurskih tiskov 1920–1998* (F. Kuzmič 1999: 78–79), sicer pa razen omembe, da je »neznani prevajalec leta 1934 prevedel Molièrovega Prisziljenega doktorja, ki ga je uprizorilo dramsko društvo Ivan Baša v Bethlehemu« (M. Kuzmič 1999: 281), doslej ni bilo obravnavano. Kakor bo pokazano v nadaljevanju, besedilo ni prevod, ampak priredba te Molièrove ljudske veselohigre.

1.3

Priredba je nastala v Bethlehemu, mestu v ameriški zvezni državi Pensilvaniji, kamor se je ob koncu 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja naselilo največ izseljencev iz Prekmurja in Porabja. Živeči v strnjeni skupnosti v južnem delu mesta so razvili živahno družabno-kulturno življenje, katerega del je bil tudi ljudski oder. T. i. »amatorske gárde« (ljubiteljske skupine) in »dramatični klubi« (dramska društva) so v prekmurskem jeziku uprizarjali izvirne igre domačih ljubiteljskih zanesenjakov in prevedena dramska dela. Med dramskimi besedili tujih avtorjev je bila tudi Molièrova komedija *Le Médecin malgré lui*, prirejena za potrebe dramskega društva Ivana Baše, ki je delovalo v okviru katoliške župnije sv. Jožefa (M. Kuzmič 2001a: 120).

1.4

Kdo je bil prekmurski prireditelj Molièrove komedije, ni znano, gotovo pa je bil iz Bethlehema. V eni od replik namreč priredba vsebuje aluzijo na resnično osebo, bethlehemskega prekmurskega trgovca z rabljenim pohištvom (glej 2.3). Le človek, ki

¹ Za ovitek tipkopisa je bil uporabljen debelejši predvolilni plakat (debeline pribl. 300 g/m²), kakršne je tiskarna – po vsej verjetnosti Ameriška slovensko-madžarska založniška družba (American Windish and Hungarian Publishing Co.) – tiskala za septembrske volitve leta 1933. Na plakatu so namreč pozdravi (compliments) kandidatov za različne upravne funkcije.

je dobro poznal bethlehemske razmere, je lahko na ta način povezal znotraj- in zunajliterarno resničnost.

1.5

Ali je prekmurski prireditelj izhajal iz izvornika ali pa mu je kot predloga služil kateri drugi prevod, ni znano. Vabljava je misel, da si je pomagal s prevodom slovenskega izseljenca Andreja/Andrewa Kobala, ki je to Molièrovo komedijo prevedel leta 1928 pod naslovom *Zdravnik proti svoji volji* (Petrič 1999: 212) za »svojo« dramsko skupino v Čikagu.² Ker pa so prekmurski izseljenci v ZDA znali madžarsko, bi se utegnil prireditelj opreti tudi na katerega od madžarskih prevodov Molièrove komedije, ki jih je pod naslovom *A botcsinálta doktor* po prvem poskusnem prevodu leta 1791 izšlo vsaj še osem (različnih prevajalcev). Podrobnejša pojasnitev geneze *Prisziljenega doktorja* zahteva dolgotrajnejše tekstnokritično »rudarjenje« in presega okvir tega zapisa.

1.6

Glede na oblikovne, leksikalne in frazeološke značilnosti je bethlehemski prireditelj za predstavitev Molièrove komedije v prekmurski jezik uporabil njegovo goričko različico, ki vsebuje tudi nekaj značilnosti stare knjižne prekmurščine. Besedilo je zapisano v »ogrici« (Jesenšek 2005: 32), prekmurski različici madžarskega črkopisa, kakor se je uporabljala v starejših prekmurskih besedilih,³ vendar jo je prireditelj uporabljal nedosledno, zlasti pri glasu *s*, ki ga včasih zapisuje *sz*, včasih kar *s* črko *s*, tako da črka *s* pogosto označuje glas *s* in *š*. Tudi glasova *ü* in *ö* – morda zaradi tipa pisalnega stroja – nista zapisana s preglasom, temveč kot *u* in *o*. Verjetno je pisec računal, da ta odstopanja od »norme« igralcem pri pripravi uprizoritve ne bodo povzročala težav.

2 *Prisziljeni doktor* v kontekstu prekmurskega bethlehemskega »gledališča« in glavne značilnosti priredbe

Osrednji lik Molièrove komedije *Le Médecin malgré lui* je lahkoživi kmet Sganarelle, ki se preživlja z drvarjenjem, a je pri delu v gozdu in tudi sicer njegova pogosta spremljevalka vinska steklenica. Skrb za otroke prepušča ženi Martini, se prereka z njo in jo pretepa. Martina izkoristi priložnost za maščevanje, ko prideta v vas služabnika gospodarja Géronta, ki iščeta zdravnika za njegovo hčerko Lucindo, ki je postala nema. Lucasu in Valèrju zatrdi, da je njen mož čudodelni zdravnik, ki pa svoje zdravilske sposobnosti skriva in jih je pripravljen priznati le pod prisilo. Ko ga Lucas in Valère res pretepeta, Sganarelle sprejme vsiljeno vlogo in se po prihodu v Gérontovo hišo izdaja za učenega zdravnika. A izkaže se, da je Lucindina nemost igrana,

² V slovenskem matičnem prostoru je komedijo *Le Médecin malgré lui* prevedel Josip Vidmar pod naslovom *Zdravnik po sili*. Njegov prvi knjižni prevod je izšel leta 1956 pri DZS v knjigi *Moliere: Izbrano delo, II. knjiga* (str. 247–298), drugi pa pri isti založbi leta 1973 v knjigi *Moliere: Dela* (str. 101–140).

³ Po tem črkopisu se za zapis glasu *s* uporablja dvočrkje *sz*, za glas *č* dvočrkje *cs* in za glas *ž* dvočrkje *zs*, črka *s* pa označuje glas *š*.

dekle noče govoriti, ker jo oče sili v zakon s Horacem, ki je premožnejši od njenega izbranca Léandra. Géronte nikakor noče prisluhniti dojlji Jacqueline, ko ga skuša prepričati, da je ljubezen boljša popotnica v zakon kot obilica denarja. Ko Léander Sganarellu razkrije pravo naravo Lucindine »bolezni« in ga prosi za pomoč, mu Sganarelle pomaga ter mu preoblečenemu v svojega lekarnarskega pomočnika omogoči prihod v Gérontovo hišo. Lucinda znova začne govoriti in se upre očetovi poročni zahtevi, kar pa ne spremeni njegove odločitve. Prizor s kmetoma Thibautom in Perrinom, očetom in sinom, ki jima Sganarelle kot čudežno zdravilo za njuno vodenično ženo oz. mater proti plačilu dá kos navadnega sira, je še ena priložnost, da se Molière posmehne ljudski lahkovernosti. A v tem Sganarella in Léandra razkrinkajo in Sganarelle je v hudih škripcih. Sledi hiter srečni konec: Léander skupaj z Lucindo stopi pred Géronta in mu naznani, da je postal edini dedič po pravkar umrlem stricu, Sganarelle in Martina pa bosta poslej živela kot drug do drugega spoštljiv zdravniški par.

Po premierni uprizoritvi 6. avgusta 1666 v Théâtre du Palais-Royal v Parizu je komedija zaživela v mnogih jezikih in dramskih preoblekah v nepreštevni množici uprizoritev. Še danes ljubiteljski gledališčniki, tudi slovenski, radi posežejo po njej, kajti dramska zgodba je zasnovana tako, da jo je mogoče ob temeljni Molièrovi satirični osti, naperjeni zoper šarlatanske zdravniške prakse 17. stoletja in ljudsko praznovernost, z dodajanjem in odzemanjem delov besedila izpeljati v različne tematske smeri in idejne poudarke. Tako je storil tudi prekmurski prireditelj. Primerjava njegove priredbe z izvirnikom pokaže, da so na njegove spremembe Molièrovega besedila vplivala a) žanrska pričakovanja bethlehemske prekmurske publike, b) njene recepcijske zmožnosti in okus, c) njen tematski horizont pričakovanja ter č) prirediteljeva moralna stališča.

2.1

Da je prireditelj izbral prav komedijo in ne npr. resne drame, ne preseneča. Dobro je namreč vedel, da prekmurska bethlehemska publika od svojega »gledališča« pričakuje lahkotnejše dramske žanre, ob katerih bi se sprostita in nasmejala.⁴ Njena pričakovanja zgovorno povzema ocena predstave iz leta 1934, ko so gledališčniki Društva sv. Jožefa K. S. K. J. pod režijskim vodstvom Jerryja Koprivška uprizorili dramo *Sin Engelberta Gangla*:⁵

V-tom falati je nej bilou dosta komikuma i smeja vrejdnj skázov, tem bole je falata zdržetek žalosen, kak edna dráma [...] Mi smo tak vzéli na pamet, ka slovenski národ dosta raj vídi smejšne i veséle špile, ka se pri takši prlíkaj malo vónasmejëjo v-tej tužni časaj ino tou tak dobro spádne vsákomi, kak bolzam na boléče rane. I lúdstvo istino má, vej je tak puno žalosti naše vsákdeněšnye živlenye, zakaj bi se pa te ešče i pri špilaj túdi žalostili.⁶

⁴ Izvirna in prevodna dramsko-gledališka produkcija prekmurskih izseljencev v Bethlehemu, v kateri prevladujejo veseloigre in muzikali (M. Kuzmič 2001a: 124–125), kaže, da so želeli ustreči prav tem pričakovanjem.

⁵ Zaradi lažjega branja so ponazoritveni odlomki prekmurskih besedil zapisani v gajici, v opombah pa prestavljeni v knjižno slovenščino.

2.2

Molièrova ljudska veseloigra je ustrezala v zgornjem citatu izraženim žanrskim afinitetam prekmurskih gledalcev. Da pa bi se ti lahko dodobra nasmejali, je prireditelj vedel, da jo mora prilagoditi njihovemu kulturnemu dometu in okusu. Zavedajoč se recepcijskih zmožnosti »svoje« publike, v kateri so prevladovali delavci v tamkajšnji železarni in delavke v tobačni tovarni, mali trgovci in obrtniki, se je odločil za določene jezikovne in slogovno-kompozicijske intervencije, tako da je a) besedno komiko približal prekmurskemu ljudskemu izražanju, b) poenostavil izrazno in retorično zahtevnejše dialoge, c) krajšal daljše replike, č) izločil ali spremenil predmetnost, ki je bila »njegovi« publiki tuja, in d) opustil nekatere dramske dele, predvsem samogovore dramskih oseb.

Pri tem je prireditelj nekajkrat našel celo prav domiselno jezikovno rešitev, npr. v prizoru, ko Lucas/Majči miri ženo Jacqueline/Baro, ki se prereka z Gérontom/Vukovičem, in hkrati svojega gospodarja močno treplja po ramenu.

Lucas: *Monsieu, je veux un peu la mortifier, et li apprendre le respect qu'alle vous doit.*
(Gospod, moram jo malo krotiti in jo naučiti spoštovanja, ki vam ga je dolžna.)

Majči: *Gospoud, gjes samo želejn ženo navčiti, ka de vas znala poštivati.* (Gospod, jaz samo želim ženo naučiti, da bi vas znala spoštovati.)

Géronte: *Oui; mais ces gestes ne sont pas nécessaires.* (Že, ampak to tapljanje ni ravno potrebno.)

Vukovič: *Tou je lipou, ali tij preveč z rokami gučijš.* (To je lepo, ampak preveč govoriš z rokami.)⁷

Dojilje si v bethlehenskem okolju ne bi mogle gmotno opomoči, pač pa so si prekmurske izseljenke služile denar tudi kot gospodinjske pomočnice. Zato je prireditelj dojel Jacqueline preoblikoval v gospodinjsko pomočnico Baro. Tudi pri notarjih se prekmurski izseljenci niso kaj veliko zadrževali, vsekakor ne v zvezi s porokami, zato je prireditelj Sganarellovo repliko preoblikoval v slogu ljudske govornice:

Sganarelle: *Que maudit soit le bec cornu de notaire qui me fit signer ma ruine!* (Preklet notar zagamani, ki mi je dal podpisati mojo pogubo!)

Kalman: *Ges pa pravim, da bi raj kravo zeo, da sam se v tebe zvezao, zato ka bi kravo lejko odao pa bi meo pejneze.* (Jaz pa pravim, da bi raje vzel kravo, kot da sem se zvezal s tabo, ker bi kravo lahko prodal in dobil denar.)

2.3

Kakšen je bil tematski horizont pričakovanja bethlehemske prekmurske publike, kakšne dramske upodobitve življenja so torej pričakovali, zgovorno kaže ocena

⁶ *Amerikanszki Szlovenčov glasz*, 13. aprila 1934, str. 1: »V tem delu ni bilo kaj veliko komike in smeh zbujujočih prizorov, temveč je njegova vsebina žalostna kot kakšna drama [...] Opazili smo, da ima slovensko ljudstvo veliko raje veseloigre, da bi se ob takšnih priložnostih malo nasmejalo v teh žalostnih časih, saj to dobro dene vsakomur kot balzam na skeleče rane. In ljudje imajo prav, saj je naše vsakdanje življenje polno žalosti, zakaj bi se še pri igrah žalostili.«

⁷ Odlomki iz Molièrovega izvornika so opremljeni s prevodi Josipa Vidmarja (Vidmar 1973), odlomki iz prekmurske priredbe pa s predstavitvami v slovenski knjižni jezik avtorja tega zapisa.

veseloigre *Micki trbej moža*, ki so jo leta 1939 v Bethlehemu uprizorili gostujoči prekmurski gledališčniki iz Bridgeporta:

Tak sama špila kak cejlo dojšpilanye je vsákoga preveč vözadovolilo i preségnolo vsáko pričaküvanye [...] Ino Mr. Bojnec so rávno tákši falat pripravili, šteroga vsebina je po karakterističnom z-našega slovenskoga naroda živlenya zajéta. Vse se nahája v-nyem: lübéznost, spáke, vesélje, tužnost, ženidev, gostüvanye itd. vu attraktivnom spremenýá-vanyi, z-večimi lejpimi slovenskimi pesmami [...].⁸

Tudi pričakovanja, da naj dramsko dogajanje odraža »življenje našega slovenskega ljudstva«, se je prireditelj zavedal in opazen del sprememb, ki jih je vnesel v besedilo, je nastal iz hotenja, da bi dramske osebe in socialni prostor komedije približal prekmurskim gledalcem in njihovim socialnim razmeram.

Prvi korak k temu je naredil s podomačenjem imen dramskih oseb: Géronte → Vukovič, Lucinda → Lucija, Sganarelle → Kalman, Martine → Roza, Jacqueline → Bara, Lucas → Majči, Valère → Marko, Thibaut → Miška, Perrin → Peter, sosed Robert → Kloši.

Poleg podomačitev imen dramskih oseb je prireditelj skušal približati dramsko dogajanje novemu življenjskemu okolju prekmurskih izseljencev tudi tako, da je npr. komisarja, s katerim grozijo Sganarellu proti koncu komedije, preoblikoval v ameriškega »politzmanna«; namesto Horaca, s katerim bi se morala poročiti Lucinda, v priredbi oče Luciji vsiljuje Američana Jimmyja. Vrhunec približevanja bethlehemskega okolju predstavlja stik znotraj- in zunajliterarne resničnosti: v dialogu, ko Roza očita Kalmanu, da za pijačo prodaja celó pohištvo, je prireditelj uporabil aluzijo na resnično osebo – bethlehemskega prekmurskega trgovca z rabljenim pohištvom Jožefa Krajcarja (v besedilu imenovan Krajčar):⁹

Martine: Enfin qui ne laisse aucun meuble dans toute la maison. (In ki navsezadnje ne bo pustil v hiši nobenega kosa pohištva.)

Roza: Falat za falatom mi odavleš. (Kos za kosom mi prodajaš.)

Sganarelle: On en déménage plus aisément. (Tako se laže seliš.)

Kalman: Te bar menje plačan, da do nas Krajčar mafali. (Tako bom vsaj manj plačal, ko nas bodo Krajčar gulili.)

Najpomembnejši prirediteljev korak k izseljenski družbeni stvarnosti pa pomenijo njegove socialne transformacije dramskih oseb – spremembe njihovih poklicev in socialnih statusov: Géronte ni označen kot Lucindin oče, ampak kot bogataš, Sganarelle ni več kmetiški nemanič, ki se preživlja z drvarjenjem, ampak je metlar, torej obrtnik, ki izdeluje in prodaja metle, Thibaut in Perrin sta iz kmetov adaptirana v delavca. Odmik od kmečkega okolja je prireditelj podkrepil z izpustom didaskalij, kar sicer ni

⁸ *Amerikanszki Szlovencov glasz*, 24. februarja 1939, str. 1: »Tako sama igra kot tudi celotna uprizoritev sta vsakogar zadovoljili in presegli pričakovanja [...] In g. Bojnec so pripravili prav takšno delo, katerega vsebina značilno zajema iz življenja našega slovenskega ljudstva. Vse je v njem: ljubezen, grehi in napake, veselje, žalost, poroka, svatba itn. v atraktivnem dogajanju z več lepimi slovenskimi pesmimi [...].«

⁹ *Amerikanszki Szlovencov glasz* je 31. januarja 1936 na prvi strani objavil novico, da je »v srejo predpoudnévom ob 10-toj vöri od péči ogen vövdaro pri Jožef Krajcarovi 516 E 4th Street ... Krajcarovi, ki so se mogli včasí vöodselití i odspodí so meli second-hand (nücanoga) pohištva tržtvo, májo dósta kvará«.

bilo najbolj priročno, verjetno je želel s tem pustiti prosto pot vsakokratni odrski realizaciji tudi glede dramskega socialnega prostora. Prirediteljeva sprememba socialnega miljeja komedije iz kmečko-ruralnega v proletarsko-urbanega je odražala novi socialni položaj prekmurskih izseljencev v Bethlehemu, kar so kot obiskovalci gledaliških predstav pričakovali. A njihov novi socialni status ni bil enoznačen, mitična predstava o Ameriki kot deželi obilja in neizmernih možnosti, s katero so odhajali iz Prekmurja, je hitro trčila ob ameriško realnost in se pretakala v spoznanje, da je pot do ameriškega sna tlakovana z žulji in da vijuga po svetu velikih socialnih razlik. Literarni pričevalec teh spoznanj so zlasti pesmi senzibilnejših prekmurskih izseljencev, ki so izpovedali svoj izseljenski razkol med stvarnostjo in idealom ter socialno deziluzijo (Just 2003: 374–379). V priredbo Molièrove komedije pa je to spoznanje »vpisano« tako, da je osnovno sporočilo (smešenje zdravilskega šarlatanstva in ljudske lahkovernosti ter neumnosti) razširjeno z opozicijo med svetom revnih in svetom bogatih.

Vukovič kot »prekmurski Géronte« je že v seznamu dramskih oseb izpostavljen kot bogataš, Naci, ki ga ljubi njegova hčerka, pa je za razliko od Leandra – ta je v Molièrovi komediji le manj premožen od Horaca, a ne reven – označen kot siromak:

Géronte: Ce Léandre n'est pas ce qu'il lui faut: il n'a pas du bien comme l'autre.
(Leander ni zanjo; oni ima veliko več premoženja.)

Vukovič: Naci je nej mouž za njou, ar je siromak. (Laci ni mož zanjo, ker je siromak.)

Izhajajoč iz položaja prekmurskih izseljencev, ki so takrat stopali šele na prvi klin lestvice, ki je vodila od revščine k premožnosti, ni težko ugotoviti, na čigavo stran se je postavil prekmurski prireditelj. V znamenitem dialogu, v katerem Géronte in Jacqueline soočita svoja diametralno nasprotna stališča o sklepanju in uspešnosti zakonske zveze, je prireditelj dolgo Gérontovo repliko, v kateri le-ta izpostavlja pomen premoženja, skrčil na eno samo Vukovičevo poved, medtem ko je Jacquelinin nagovor, v katerem ta poudarja pomen ljubezni in zadovoljstva v zakonu, obdržal v celoti. Jacquelinina/Barina socialna in človeška etika je bila namreč takrat bethlehemske prekmurske publike precej bližja od Gérontove/Vukovičeve, prav tako tudi Sganarellovi/Kalmanovi iznajdljivost in prebrisanost, s katerima je obvladoval vsiljeni mu položaj. »Prekmurski Sganarelle« Kalman je namreč prisposodabljal novi položaj prekmurskih izseljencev: tepeni od socialnih stisk doma so bili prisiljeni v novo – izseljensko vlogo, v kateri so potrebovali tudi obilo iznajdljivosti in prebrisanosti.

2.4

Z naštetimi posegi v izvorno besedilo je prireditelj sledil bethlehemskega »gledališkemu imperativu«, po katerem naj bo gledališka predstava upodobitev stvarnega življenja, v kateri lahko gledalci uzrejo lastne življenjske razmere, zavita v šalo in posredovana v smeh zbujujoči veseloigri ter dinamični dramaturški izvedbi. Ob dveh temah, uživanju alkohola in spolnosti, pa je v izvorno besedilo posegel na podlagi svojih moralnih stališč.

Iz številnih poročil v tedniku *Amerikanszki Szlovencov glasz* je mogoče razbrati, da prekmurski izseljenci v Bethlehemu niso bili ravno sovražno razpoloženi do alkohola, v času prohibicije je med njimi cvetelo »munšajnarstvo« – skrivna žganjekuha, mesto pa je zaradi bližine New Yorka postalo pribežališče vsakovrstne zabave željnih bogatašev (M. Kuzmič 2001b: 64–65). Prireditelj je poznal to lastnost svojih rojakov in jo kot motivni drobec nakazal v priredbi: medtem ko Molièrova Lucas in Valère pričakujeta od Lucindine možitve »récompense« – nagrado oz. plačilo, si Marko in Majči v priredbi od Lucijine poroke obetata »dobro kaplico«.

Valère: ...et, sans doute, son mariage différé par sa maladie, nous vaudrait quelque récompense. (... njena poroka, ki je zaradi bolezni odložena, nama gotovo nekaj navrže.)

Marko: ... ar njena ženitev nama prnese dobro kaplico. (... kajti njena ženitev nama prinese dobro kapljico.)

A hkrati je prekmurski prireditelj tudi odločno dvignil kazalec ter prizore in dialoge, v katerih se mu je zdel odnos do pitja in spolnosti v izvorniku preveč sproščen, preoblikoval.

Tako je npr. – čeprav so bile pesmi v bethlehemske gledališke predstave zaželene – izpustil celotno Sganarellovo pesem *Bouteille jolie* (Steklenička mila), v kateri le-ta opeva steklenico in vinske radosti. Da ni šlo samo za vprašanje prevajalskega spoprijema s pesemskim besedilom, ampak za hoteno eliminacijo anakreontske pesmice, kaže nadaljevanje, ko prireditelj Kalmanu položi v usta stavek, ki ga v izvorniku ni in s katerim Sganarella iz lahkoživega in veseljaškega pivca preoblikuje v Kalmana kot destruktivneža, ki je steklenici (pitju) dal prednost pred glavo (razumom):

Sganarelle: Ah! ma petite friponne, que je t'aime, mon petit bouchon. ... Mon sort... ferait... bien des.... jaloux, Si... (Ah, goljufivka mala, kako rad te imam, srček moj ... Zavidali bi mi, če ...)

Kalman: O, dragi moj glaž, kak te rad man, raj kak svojo glavou. (O, draga moja steklenica, kako te imam rad, raje kot svojo glavo.)

Tudi ob Sganarellovih/Kalmanovih spolnih namigovanjih in nagovarjanjih Jacqueline/Bare je prireditelj zastrigel z ušesi morale in jih v svoji priredbi bodisi *obsodil* kot »svinjarijo« bodisi zaobšel:

Lucas: Ah! vartigué, Monsieur le Médecin, que de lantiponages. (E, preklemano, gospod zdravnik, kakšne neslanosti pa so to?)

Majči: Čujte gospod doktor, že je zadosta vaše svinjarije. (Poslušajte, gospod zdravnik, zdaj bo pa dovolj vaših svinjarij.)

Sganarelle: Oui, sans doute, nourrice, il les mérite, et il mériterait encore que vous lui missiez quelque chose sur la tête, pour le punir des soupçons qu'il a. (Da, prav gotovo jih zasluži, dojlilja; zasluži pa tudi, da mu za kazen za njegovo sumničenje nekaj nataknete na glavo.)

Kalman: Zaistino se njemi šikajo, zaslužjo bi ešče kaj hujšega za njegovo grobijanščino. (Zares bi bilo primerno, še kaj hujšega bi si zaslužil za svojo grobost.)

Sganarelle: Ma foi! vous ne feriez pas mal de vous venger de lui avec quelqu'un. C'est un homme, je vous le dis, qui mérite bien cela; et si j'étais assez heureux, belle nourrice, pour être choisi pour... (Pri moji veri, da ne bi storili napak, če bi se mu s kom maščevali; to je mulec, ki res zasluži kaj takega, vam pravim; in če bi bil jaz tako srečen, lepa dovilja, da bi me izbrali za ...)

Kalman: Pri mojoj pipi, mene bi trno veselilo, či bi njemi vij mogli nazaj tou plačati. Tou je van takši gjünec, van pravim, šteri je drüjgega nej vreden, kak pa ka bi ga v štalo povezali, gjes san pa van od srca pripravljeni na ton. (Pri moji pipi, mene bi zelo veselilo, če bi mu vi mogli to povrniti. To je takšen vol, vam pravim, ki ni vreden drugega, kot da bi ga privezali v hlev, in jaz vam pri tem od srca rad pomagam.)

3 Sklep

Prekmurska priredba Molièrove komedije *Le Médecin malgré lui* z naslovom *Prisiljeni doktor* je bila ustvarjena za ljudski oder prekmurskih izseljencev v Bethlehemu in prireditelj, ki je dobro poznal tamkajšnje socialno-kulturne razmere, je v svoji priredbi upošteval recepcijsko zmožnost in okus publike ter njen žanrskotematski horizont pričakovanja, osredotočen na prikaz stvarnega ljudskega življenja v dramski obliki veseloigre. S približanjem ljudskemu govoru in s poenostavitvami ter krajšanjem izrazno zahtevnejših dialogov je zadostil okusu preproste publike; s podomačenjem imen dramskih oseb, z izločitvijo neaktualne predmetnosti in s prepletanjem znotraj- in zunajliterarne resničnosti je okrepil možnost poistovetenja publike z odrskim dogajanjem; s spremembo socialnega statusa dramskih oseb pa je kmečko-ruralni svet izvirnika premaknil v proletarsko-urbanega, kar je odražalo novi položaj prekmurskih izseljencev v Bethlehemu. Hkrati je sporočilno jedro komedije (parodija na zdravniško šarlatanstvo ter ljudsko lahkovernost in neumnost) razširil v opozicijo med svetom revnih in svetom bogatih ter z njo v komedijo vključil aktualno socialno izkušnjo prekmurskih izseljencev. Poleg teh »naslovniško« motiviranih sprememb, ki so širile socialni in sporočilni prostor izvirnika, izkazuje priredba tudi »avtorsko« motivirane intervencije, ki so izhajale iz prirediteljevih moralnih nazorov: ob sproščenem odnosu do pitja in spolnega namigovanja v izvirniku je zavzel restriktivno stališče in tovrstno ravnanje dramskih oseb vrednostno (negativno) okarakteriziral ali nevtraliziral.

Literatura

- JESENŠEK, Marko, 2005: Nastanek in razvoj prekmurskega jezika. *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 26–38.
- JUST, Franci, 2003: Sezonsvo in izseljenstvo v delih panonskih literarnih ustvarjalcev – pesem preselejanj. Marina Hacin Lukšič (ur.): *Sezonsvo in izseljenstvo v panonskem prostoru. Sosedstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 367–385.
- KUZMIČ, Franc, 1999: *Bibliografija prekmurskih tiskov 1920–1998*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- KUZMIČ, Mihael, 1999: Literarna dejavnost prekmurskih Slovencev v ZDA. Janja Žitnik (ur.): *Slovenska izseljenska književnost 2*. Ljubljana: ZRC SAZU, Rokus. 265–288.

- KUZMIČ, Mihael, 2001a: Začetki dramske dejavnosti med slovenskimi izseljenci v Bethlehemu, Pa., ZDA. *Dve domovini/Two Homelands* 14. 119–133.
- KUZMIČ, Mihael, 2001b: *Slovenski izseljenci iz Prekmurja v Bethlehemu 1893–1924*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- PETRIČ, Jerneja, 1999: Andrej (Andrew) Kobal. Janja Žitnik (ur.): *Slovenska izseljenska književnost 2*. Ljubljana: ZRC SAZU, Rokus. 204–212.
- SRAKA, Alojz, SRAKA, Janez, SRAKA, Jože, 1984: *Prekmurci in Prekmurje*. Chicago: Loyola University Press.
- VIDMAR, Josip, 1973: Zdravnik po sili. Komedija v treh dejanjih. Jože Javoršek (ur.): *Moliere: Dela*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 101–140.